

6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremi: Malatya Gözlem, İnceleme ve Tespit Raporu

23 Mart 2023

 @hakinsiyatifi
 /hakinsiyatifi
 @hakinsiyatifi
 @hakinsiyatifi

HAK
inisiyatifi

6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremi: Malatya Gözlem, İnceleme ve Tespit Raporu

Yayın Tarihi: 23.03.2023

Hak İnişiatifi Derneği

Adres: Necatibey Cad. 19/28. 50. Yıl İşhanı, Kızılay/ANKARA

Telefon: +(90)5446084456

Hazırlayan: Adem KILIÇ

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ.....	5
2. RAPORUN AMACI VE KAPSAMI.....	6
3. MALATYA HAKKINDA BİLGİ NOTU	7
4. DEPREMDE MALATYA	7
a. Deprem Anı ve İlk Günler	7
b. Kentte Genel Durum-11.03.2023 İzlenimleri	10
c. Arama-Kurtarma Faaliyetleri.....	11
d. Enkazlar ve Kaldırılması	12
e. Barınma Durumu ve Sorunu.....	13
f. Yardımlar ve Temel İhtiyaçların Karşlanması	15
g. Banyo-WC-Temiz Suya Erişim.....	17
h. Temel Beslenme Ürünlerine Erişim.....	17
i. Sağlık Hizmetlerine Erişim ve Psikososyal Destek	18
j. Kentte Eğitimin Durumu.....	19
k. Kira, Taşınma Desteği ve Altyapı	20
l. Kentte Güvenliğin Durumu- Hırsızlık ve Yağma Olayları	20
m. Kentten Tahliye.....	21
n. Depremde “Öteki”ler: Suriyeliler ve Romanlar	22
o. İnsan Hakkı İhlalleri ve Adalete Erişim	24
p. Kente Geri Dönüşlerin Durumu	25
q. Kentteki Diğer Sorunlar-Konular	25
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	26

1. GİRİŞ

6 Şubat 2023 tarihinde Türkiye’de ülke tarihinde görülebilecek en büyük depremler artarda meydana gelmiştir. Yerel saat ile 04:17’de merkez üssü Sofalaca-Şehitkamil-Gaziantep ve büyüklüğü 7.7 olarak ölçülen şiddetli bir depremin ardından, yine aynı gün yerel saat ile 13:24’te merkez üssü Ekinözü-Kahramanmaraş olup büyüklüğü 7.4 olarak ölçülen bir deprem daha olmuştur. Söz konusu iki büyük sarsıntı ve pek çok artçının ardından 20 Şubat’ta merkez üssü Samandağ-Hatay olup, büyüklüğü 6.4 olarak ölçülen büyük bir sarsıntı yaşanmıştır¹. Meydana gelen şiddetli sarsıntıların ardından, depremlerin etkili olduğu bölgede on altı binin üzerinde artçının/depremin olduğu ölçülmüştür².

Söz konusu depremler büyük bir bölgeyi etkilemiş, binlerce yerleşim yerinin bir kısmı veya tamamı adeta yerle bir olmuştur. 10 il (Adana, Adıyaman, Diyarbakır, Elazığ, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Kilis, Malatya, Osmaniye, Şanlıurfa), ilçeleri ve köyleri depremden ciddi derecede etkilenmiş, yüzbinlerce konut yıkılmış veya hasar almıştır. Depremden etkilenen bölgedeki illerde 8 Şubat 2023 tarihinde üç ay süreyle Olağanüstü Hal (OHAL) ilan edilmiş³, daha sonra bu illere Elazığ da eklenerek, böylelikle il sayısı 11’e çıkmıştır.

Depremin ortaya çıkardığı bir diğer felaket ise on binlerce kişinin yaşamını yitirmesi, yüz bini aşkın kişinin ise yaralanmasıdır. 01 Mart tarihi itibarıyla yaşamını yitirenlerin sayısı 45 bini aşmıştır⁴.

Meydana gelen depremler milyonlarca kişiyi etkilemiştir. Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) verilerine göre, depremin etkili olduğu 11 ilde 2022 yılı için kayıtlı nüfus 10 989 944 kişi olarak hesaplanmıştır⁵. Depremden etkilenenler sadece milyonlarca Türk vatandaşı olmayıp, deprem bölgesinde yoğunluklu olarak yaşayan Suriyeliler de olmuştur. Bilindiği gibi 2011 yılından beri Suriye’de iç savaş yaşanmakta ve devam eden savaş neticesinde milyonlarca Suriyeli Türkiye’ye göç etmiş bulunmaktadır⁶. 02.02.2023 tarihi itibarıyla Türkiye’de geçici koruma

¹ Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü. 6 Şubat 2023 Sofalaca-Şehitkamil-Gaziantep; Ekinözü-Kahramanmaraş ve 20 Şubat 2023 Hatay depremleri ön değerlendirme raporu. Erişim tarihi; 20.03.2023 http://www.koeri.boun.edu.tr/sismo/2/wp-content/uploads/2023/02/022023_Kahramanmaras-Gaziantep_Hatay_-BDTIM_On_degerlendirme_raporu.pdf

²<https://twitter.com/HalukOzener/status/1637518211896729603?cxt=HHwWhoCz1eil0bktAAAA> Erişim tarihi; 20.03.2023

³ Resmi Gazete. 8 Şubat 2023 Çarşamba. Sayı:0298.

⁴ AFAD. Kahramanmaraş’ta meydana gelen depremler hakkında basın bülteni-36. Erişim tarihi; 20.03.2023 <https://www.afad.gov.tr/kahramanmarasta-meydana-gelen-depremler-hk-36>

⁵TÜİK. Nüfus ve demografi istatistikleri. Erişim tarihi; 20.03.2023 <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Nufus-ve-Demografi-109>

⁶ Türkiye’deki Suriyelilerin hukuki statüsü Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun (YUKK) 91/1 maddesi kapsamında tanımlanmış olup, bu statü “geçici koruma” olarak tanımlanmıştır. YUKK’a göre Suriyeliler kayıtlı

statüsünde 3 500 964 Suriye uyruklu kişi bulunmaktadır. Depremin etkili olduğu 11 ilde kayıtlı Suriyeli sayısı 02.02.2023 tarihi itibarıyla 1 738 035 kişidir. Yani ülkedeki Suriyelilerin neredeyse yarıya yakınının deprem bölgesinde yaşadığı izlenmektedir. Suriyeliler ve yerel nüfus birlikte hesaplandığında, 12 727 979 kişinin depremden etkilendiği izlenmektedir.

2. RAPORUN AMACI VE KAPSAMI

Bu raporun amacı, kamuoyunda “Maraş Depremi” olarak bilinen 6 Şubat 2023 depremlerinden en çok etkilenen illerden biri olan Malatya iline yönelik kapsamlı bir rapor hazırlamak, bu doğrultuda yapılacak olan çalışmalara/verilecek hizmetlere katkı sunmaktır.

Rapor, Hak İnisiyatifi Derneği (bundan sonra ‘Dernek’) üye ve gönüllülerinin Malatya kent merkezi deprem anı ve sonraki süreçlere dair yaptıkları bireysel deneyim, gözlem, görüşme, inceleme ve tespitlerine dayanmaktadır. Derneğin iki üyesi Malatyalı olup, deprem anını bizzat deneyimlemişlerdir. Rapor, Dernek yönetiminde bulunan bir üyenin depremin 4. günü (09.02.2023 Perşembe) Bingöl’den Malatya’ya insani yardım kapsamında temel ihtiyaç malzemeleri götürdüğü esnasında yaptığı çeşitli gözlem ve incelemeleri de içermekle birlikte, ağırlıklı olarak yine aynı üyenin Dernek yönetimi tarafından Malatya iline yönelik kapsamlı bir rapor hazırlaması hususunda görevlendirilmesi üzerine ilgili üyenin kentte yaptığı gözlem, görüşme, inceleme ve tespitleri sonucunda ortaya çıkmıştır. Dernek yönetimindeki üye ve bir dernek gönüllüsü 11 Mart 2023 Cumartesi günü (depremin 33. günü) sabahın erken saatlerinde Bingöl’den Malatya’ya hareket etmiş, 09.30’da Malatya’ya varmış, aynı günün akşamı saat 21.00’de Malatya’dan Bingöl’e dönmüşlerdir. Raporun amacı doğrultusunda, kentte konu ile ilgili kişilere ulaşılmış (ailesinin deprem öncesi Malatya’da yaşaması nedeniyle görüşme ve gözlemler daha çok ilgili gönüllü rehberliğinde yapılmıştır), yapılan bazı görüşmelerde not, bazılarında ise ses kaydı alınmıştır. Kentin farklı bölgeleri şahsi araç ile gezilmiş, bu kapsamda notlar tutulmuştur. Depremin ilk gününden incelemenin yapıldığı güne kadar kentte mevcut durum ve sorunlardan haberdar olan kişilerle yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Ayrıca kentin belli bölgelerinde fotoğraf ve videolar da çekilmiştir. Dolayısı ile bu

oldukları il dışına izinsiz çıkamazlar. Söz konusu depremler sonrasında Göç İdaresi Başkanlığına valiliklere genelge gönderilmiş, deprem bölgesinde uluslararası ve geçici koruma kapsamındaki yabancıların yol izin belgesi aranmaksızın kayıtlı oldukları ili terk edebileceklerine izin verilmiştir (Deprem bölgesindeki göçmenlerin çıkışına izin verildi. <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/deprem-bolgesindeki-gocmenlerin-cikisina-izin-verildi-2049460>).

rapor, çoğunlukla depremin 33. gününde kentte yapılan görüşme, inceleme ve tespitlere dayanmaktadır.

3. MALATYA HAKKINDA BİLGİ NOTU

Malatya ili Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Havzası'nda yer almaktadır. Komşu iller olarak doğuda Elazığ ve Diyarbakır, güneyde Adıyaman, batıda Kahramanmaraş, kuzeyde ise Sivas ve Erzincan bulunmaktadır. İlin topraklarının yüzölçümü 12. 313 km²'dir. İl, 35 54' ve 39 03' kuzey enlemleri ile 38 45' ve 39 08' doğu boylamları arasında yer almaktadır⁷.

2022 yılı verilerine göre Malatya'nın toplam nüfusu 812 580 kişidir. Nüfusun 405 398'i erkek, 407,182'si ise kadındır. Nüfusun büyük çoğunluğu merkez ilçeler olan Yeşilyurt (341 654 kişi) ve Battalgazi'de (307 478 kişi) yaşamaktadır. İlin büyükşehir belediyesi sınırları içerisinde 13 ilçe belediyesi, 718 mahalle bulunmaktadır⁸. Malatya'da ayrıca 02.02.2023 tarihi itibariyle geçici koruma statüsünde 31 421 Suriyeli yaşamakta olup, Suriyeliler toplam nüfusun %3.74'ünü oluşturmaktadır⁹.

İlde ekonomi temel olarak tarıma, özellikle kayısı yetiştiriciliğine dayanmaktadır. Tarımın yanında sanayi, madencilik ve ulaştırmanın da kentte geliştiği görülmektedir. Malatya, 2011 Yılı İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması'na göre 81 il arasında 42.; Türkiye İstatistik Kurumu'nca yapılan İllerde Yaşam Endeksi-2015 sıralamasında tüm iller sıralamasında 53.; 2020 yılı TÜİK verilerine göre GSYİH değeri açısından ülke genelinde 29. sırada bulunmaktadır¹⁰.

4. DEPREMDE MALATYA

a. Deprem Anı ve İlk Günler¹¹

Derneğin bir üyesi ve gönüllüsü deprem öncesi Malatya'da yaşamakta olup, deprem anını aşağıdaki şekilde ifade etmişlerdir¹². Her iki sakinin ifadelerine bakıldığında, ortada büyük bir

⁷ Malatya Valiliği. Coğrafi konum. Erişim tarihi; 20.03.2023 <http://www.malatya.gov.tr/cografi-konum>

⁸ Malatya Valiliği. Nüfus ve idari yapı. Erişim tarihi; 20.03.2023 <http://www.malatya.gov.tr/nufus-ve-idari-yapi>

⁹ Göç İdaresi Başkanlığı. Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin illere göre dağılımı. Erişim tarihi: 20.03.2023 <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>

¹⁰ Malatya Valiliği. Sanayi. Erişim tarihi; 20.03.2023 <http://www.malatya.gov.tr/ekonomi>

¹¹ Bu başlığın büyük bir kısmı, raporu kaleme alan Dernek üyesinin 09.02.2023 tarihinde kentte insani yardım kapsamında yaptığı görüşme ve izlenimlere dayanmaktadır.

¹² Sadece bu kişilerin depreme dair deneyimleri mail vasıtasıyla yazılı olarak alınmıştır. Diğer bütün görüşmeler yüz yüze yapılmıştır.

felaketin olduğu, ardından kaosun yaşandığı, insanların bir an önce aileleri ile güvenliklı alanlara gitmeye çalıştıkları izlenmektedir.

Malatya'da biz deprem sonrası, kendi evimizin hasarı olmaması sonrasında kendimizi dışarı attık ve yakın bölgede yıkılmış olan binaların çevresine gittik. Bir bina az önce yıkılmış idi. Ancak tümüyle çöktüğü ve yerle bir olduğu için, etrafında dolaşsak da, bu konuda uzmanlığımız ve teçhizatımız olmaması sebebiyle müdahale edemedik. Biraz dolaştıktan sonra ailem ile birlikte aracımıza döndük. Araç içinde ısınmaya ve barınmaya çalıştık. Ancak Malatya'da benzin istasyonları yakıt satmamaya başlamıştı, yakıt temin edemedik. Üşüdük, ancak battaniye ile ısınmaya çalışarak hayatta kaldık (Dernek üyesi).

Malatya'da, depremden 15 dakika sonra sokakta idim. Sabahtan itibaren bazı arama kurtarma faaliyeti yapan sivilleri, asker, polisi merkezdeki bazı çökmüş binaların başında gördüm. Ancak bunlar bazı binaların başında idiler ve yeterli müdahale yapılamıyordu. ...istasyon önlerinde yüzlerce araç kuyruğa girdiği ve birçoğu deposunu doldurduğu için bir süre sonra benzin/mazot kıtlığı çekilmeye başladı(Dernek gönüllüsü).

Depremin 4. gününde depremzedeler ile yapılan görüşme ve gözlemlerde insanların büyük bir korku içerisinde buldukları, yaşadıkları şoku hala atlatamadıkları her hallerinden belliydi. Anlatılana göre kentte 50 bin kişi ancak kalmıştı. Kamp tipi toplama alanlarındaki yoğunluk ile kente dair diğer gözlemler bunu doğrulayıcı nitelikteydi. Yine kentte daha çok üç grup insanın kaldığı, bu grupların arama-kurtarma ve güvenlik personeli (asker, jandarma), Suriyeliler ile kentin en yoksul kesimleri (özellikle Romanlar) oldukları gözlenmiştir. Başka bir ilde yakını bulunan veya gidebilecek imkanı olan hemen herkesin kenti terk ettiği aktarılmıştır. Kente yapılan ikinci seyahatte bir esnaf bu durumu aşğıdaki şekilde aktarmıştır.

Abi özellikle şunu not tutmanızı istiyorum. Depremin 3 gününden itibaren Malatya'da bir yerli bulamazdınız. Kim vardı Malatya'da üçüncü günden sonra söyleyeyim mi size. İş sahipleri, bizim gibi malını mülkünü, parasını bağlamış, terk edemeyen insanlar... Deprem oldu, cebimizde para yok ki, bizim paramız mal olarak içerde. İkinci kesim batıda ya da herhangi bir ilde gidecek bir akrabası olmayan gariban insanlar kaldı. Üçüncü kesim de Suriyeliler ve sürekli çadırda kalan Çingeneler kaldı. Ta ki bundan beş on gün öncesine kadar (Esnaf).

Kentteki üst sınıfın yaşadığı bölgelerden biri olan Bostanbaşı'nda yapılan gözlemlerde ciddi bir yıkımın olmadığı izlenmekle birlikte, burada görüşme yapılanlar bölgede neredeyse sağlam bina olmadığını, ayaktaki tüm binaların iç duvarlar ile merdivenlerinin darmadağın olduklarını belirtmişlerdir. Bu bölgede 11- 12 katlı ve 3-5 bloktan müteşekkil oldukça lüks sitelerin olduğu, fakat hiçbirinde kimsenin yaşadığına dair bir emarenin olmadığı görülmüştür. Bölge sakinleri evlerin tamamen boş olduğunu aktarmışlardır. Bazı binaların sıvalarının döküldüğü, kimi evlerdeki camların patladığı ve perdelerin rüzgarda uçuştugu izlenmiştir.

Yine aynı gün çevre yolunun geçtiği daha merkezi yerlerde de çeşitli gözlemler yapılmıştır. Malatya Kongre ve Kültür Merkezi ile Malatya Büyükşehir Belediyesinin önünde çadırların kurulduğu, her bir kurumun önünde 60-70 çadırın olduğu gözlenmiştir. Ayrıca bu ortak alanlarda bazı ailelerin şahsi araçlarında yaşadıkları da görülmüştür. Her iki toplanma yerinin önünde başta depremzedeler, gönüllüler ve güvenlik personelinin müteşekkil büyük bir kalabalığın olduğu, herkesin bir koşuşturma içerisinde bulunduğu izlenmiştir. Kamp alanlarının etrafının jandarma tarafından korunmaya alındığı, etrafta yeterince güvenlik personelinin olduğu saptanmıştır. Bir jandarma görevlisine çadırlarının koordinasyon birimi nerede diye sorulmuş, kendisi cevaben “burayı hiç bilmiyorum, bizi dün Irak'tan buraya getirdiler” cevabı alınmıştır. AFAD personeli, jandarma ve gönüllülerin çadır kurma işi ile daha çok uğraştıkları, bazı gönüllü ile resmi kurum ve kuruluş personelinin ise yemek dağıtma işi ile ilgilendikleri izlenmiştir.

Her iki kamp alanında yapılan gözlemlerde ülkenin pek çok yerinden çok fazla yardımın geldiği (yardım getiren araçlara asılı bilgilendirme afişlerinden) fakat bu yardımların merkezi bir koordinasyon tarafından ihtiyaç sahiplerine verilmediği gözlenmiştir. Depremzedelerin, hangi tırın/kamyonun ne dağıttığına veya kolilerin içinde ne olduğuna bakılmaksızın sıraya girip dağıtılan hemen her şeyi almaya çalıştıkları izlenmiştir. Her iki kamp yeri öğlen vakti gezildiği için etrafta ihtiyaç fazlası yemek olduğu, ekmek başta olmak üzere pek çok yiyeceğin çöpe atılmak suretiyle israf olduğu görülmüştür.

Ayrıca yıkılan binalar nedeniyle yolların kapalı olduğu ve ara sokaklara girilemediği izlenmiştir. Yolların kapalı olması ve devam eden kurtarma faaliyetleri kapsamında, yolların bazen güvenlik güçleri tarafından kapatılması nedeniyle, kentin içinden geçen çevre yolunda yoğun bir trafik olduğu görülmüştür. Orda bulunulan süreçte, enkazdan “ses dinlemesi” yapılması nedeniyle 20 dakika boyunca çevre yolunun iki yönlü tamamen kapatıldığı, sürücülere kontak kapatıldığı izlenmiştir.

Kent içi çevre yolunun sağ ve solunda pek çok binanın yıkıldığı veya ciddi derecede hasarlı olduğu saptanmıştır. Tamamen yıkılmış binaların enkazından kurtarma faaliyetlerinin devam ettiği, bu enkazlarda kamu/sivil kurtarma ekiplerinin çalıştığı, ayrıca enkazların başında polis ve jandarmanın da bulunduğu görülmüştür. Ayrıca kentin içinden geçen çevre yolunda akşama kadar trafik sıkışıklığının devam ettiği, Elazığ yönündeki kent çıkışında bulunan petrol istasyonlarında olağanın dışında bir yoğunluğun olduğu, söz konusu istasyonlarda yakıt satıldığı izlenmiştir.

Kentte görüşme yapılanlar, depremin ilk günlerine dair deneyimlerini aşağıdaki şekilde anlatmışlardır;

Malatya depremin birinci gününden üçüncü gününe kadar sahipsiz, öksüz kalmıştı. İstedik kadar polis, asker gelsin, ama teçhizat gelmediği zaman sen enkazın altındaki adamı çıkaramazsın. Yani polis arabasının olması bir şey ifade etmiyor benim gözümde... (Esnaf).

İlk gün yardımlar hiç yoktu. Çok soğuktu. Birkaç gün hiç yardım yoktu. İlk günlerde insanlar camilere ve toplanma alanlarına sığınmışlardı. Arama-kurtarma ve yemek sorunu vardı (Psiko-sosyal destek grubu¹³).

b. Kentte Genel Durum-11.03.2023 İzlenimleri

Raporun hazırlanması kapsamında 11 Mart'ta kente yapılan ikinci seyahatte yerinde daha detaylı gözlemler ve incelemeler yapılabilmektedir. Şehir merkezinin oldukça canlı olduğu, enkaz kaldırma çalışmalarının başladığı, ana yol ve caddelerde sıklıkla hafriyat kamyonlarının geçtiği izlenmiştir. Enkazların kaldırılması için belediye müracaatların başladığı öğrenilmiştir. Ayrıca kayda değer yoğunlukta konteyner taşıyan tırlar da görülmüştür. Kentin belli bölgelerinde araç trafiğinin neredeyse normal zamanlardaki gibi yoğun olduğu izlenmiştir. Genelde köşe başlarında manav tezgahlarının kurulduğu, bu tezgahlarda hemen her tür meyve ve sebzenin satıldığı, ayrıca bir kısım bakkal ve marketlerin açık olduğu saptanmıştır. Kent merkezine bitişik olan küçük sanayi sitesinin genel olarak açık olduğu, buranın daha çok tek katlı iş yerleri olması nedeniyle ciddi bir yıkımın olmadığı, insanların açık olan iş yerlerinden alış-veriş yaptıkları izlenmiştir.

Diğer yandan kentteki kalabalığın büyük bir kısmının yakın köylerden gelenlerin olduğu, kayısı bahçelerinin bakımı için köylerden insanların gelip çeşitli malzemeler aldıkları öğrenilmiştir. Ayrıca kentteki kamu çalışanlarının genellikle nöbetleşe çalıştıkları belirtilmiştir.

Kentte kapsamlı gözlem ve incelemelerin yapıldığı en önemli yerlerden birisi çarşı merkez denilen yer olmuştur. Çevre yolundan çarşı merkeze doğru çoğu yerden güvenlik şeridi ile girişlerin kapatıldığı izlenmiştir. Sadece bir iki açık yer olduğu, buralarda insanların kimi yerlerde molozların yanından geçerek veya üstünden atlayarak girebildiği görülmüştür. Akpınar Caddesi denilen merkezi yerde çok fazla yıkımın olduğu, yine eski belediye binası

¹³ Psiko-sosyal destek grubu ile Malatya Eğitim ve Araştırma Hastanesi'ndeki bir odada görüşme yapılmıştır. Grup 5-6 kişiden oluşup, ağırlıklı olarak sosyal çalışmacılar fikir beyan etmişlerdir. Gruptan her bir profesyonel ile tek tek görüşme yapma imkânı olmadığı için, mevcut durum ve sorunlar hakkında genel fikirleri alınmıştır.

denilen yerde yıkılan pek çok binanın olduğu saptanmıştır. Akpınar Caddesi'nde de yoğun bir kalabalığın olduğu, yine buralarda seyyar satıcıların yoğun şekilde tezgâh açtıkları izlenmiştir. Tezgahlarda daha çok köfte, nalbur malzemeleri, kıyafet, meyve-sebze satıldığı görülmüştür. Çarşı merkezde de açık dükkanların olduğu görülmüştür. Çarşı merkezde hafriyat kamyonunun çok olmadığı, ara sokaklarda yıkım çalışmalarının yoğun bir şekilde devam ettiği izlenmiştir. Etraftaki kalabalığın muhtemelen yukarıdaki Fırat Mahallesi'ne ya da Beydağı tarafı yönüne doğru gittikleri, Yeşiltepe'ye doğru giden yolun ise kapalı olduğu görülmüştür. Kentteki hayatın normale dönmeye başladığı ilgili aktarımdan da anlaşılabilir.

Şu an kentte kebabçılar, dönerciler, ızgaraacılar... yol kenarında artık dükkanlarda bazı pizzacılar açılmış... kentte hayat devam ediyor... hayat normale başladı diyebiliriz yavaş yavaş... Ticaret şu an canlı evet, bugün firmacılar gelip gitti... Dün kentte piyasaya çıkıp mal dağıtımını yaptım ben... Tedarik zincirinde sıkıntı olmadı, mal temininde (Esnaf)

Hala artçı depremler oluyor. İnsanlar hala panik halinde, rahat değiller. Bir tedirginlik var (Esnaf).

c. Arama-Kurtarma Faaliyetleri

Depremi ilk anından itibaren kentte arama-kurtarma faaliyetlerinin sivillerce yapıldığı, insanların can havli ile enkaz altındaki yakınlarını eldeki imkanlar ile çıkarmaya çalıştıkları görülmektedir. İfadelere bakıldığında, profesyonel ekiplerin ancak depremin ikinci gününden sonra arama-kurtarma faaliyetlerine başladıkları anlaşılmaktadır. Diğer yandan ilgili kamu kurumlarının bu konuda yetersiz veya felaketin acı boyutunun farkında olmadıkları izlenmektedir.

Ayrıca 2. Ordu Komutanlığının iki gün boyunca bir faaliyetini görmedim. Sadece birkaç askerin bir enkaz başında görüldüğünü, ancak yandaki binanın yıkılması sebebiyle onların da göçük altında kaldığı anlatıldı. İlk gün sivil gruplar dışında kurtarma faaliyetleri olmadı. İkinci gün de olmadı. Anlatıldığına göre 3. gün AFAD gelmiş... Organize değilmiş (Dernek üyesi 1).

Benim anladığım devlet yetkilileri böyle büyük bir depremi hiç hesaba katmamışlar, en fazla, 6.5-7 şiddetinde bir deprem olabileceğini, yıkımın çok daha az olacağını öngörmüş ve buna göre çadır vs. hazırlığı yapmışlar, bu da sonuçların yetersiz olmasını netice verdi (Dernek gönüllüsü).

Yakınları enkaz altında olanlar kendi imkanları ile kurtarmaya çalışıyordu. Bu ikinci deprem sonrası (6 Şubat öğleden sonra olan) çok yıkım oldu. Tamamen çaresizlik vardı. Alet-edevat yoktu (Psiko-sosyal destek grubu).

Diğer yandan valilikçe yapılan açıklamaya göre ilde arama-kurtarma faaliyetleri bünyesinde 8.568 kişi (ulusal ve uluslararası) çalışmış, bu kapsamdaki faaliyetler 10 gün sürmüştür¹⁴.

d. Enkazlar ve Kaldırılması

Kentte yapılan gözlem ve incelemelerde, belli bölgelerde yıkık vaziyetteki binaların enkaz çalışmalarının başladığı, fakat enkazların büyük bir kısmının (tamamen yıkık vaziyette olmayan yapıların hemen hepsinin) hala kaldırılmadığı saptanmıştır. Kentte enkazların kaldırılmasına dönük aşağıdaki ifadeler dile getirilmiştir.

Enkazlar kaldırılıyor ama enkazların kaldırılması noktasında şu anda istenilen düzeyde değil, halk biraz daha hızlı çalışmalarını istiyorlar, o konuda bir yavaşlık var, onu söyleyeyim. 375 tane şu ana kadar enkaz kaldırılmış. O yavaşlamayı da şuna bağlıyorum, 5.6'lık bir deprem daha yaşadık ya. Ondan sonra bütün hasar tespitlerini tekrar şey yaptılar, iptal ettiler. Yeniden başlattılar. Alınan karar şu galiba, demişler ki öncelikle ayakta duran ağır hasarlı ve orta hasarlı binaları yıkalım, ta ki enkaz kaldırma çalışmaları esnasında bunlar çökmesin, tehlike oluşturmazın (Deprem gönüllüsü 1).

Kentteki enkazların kaldırılmasına yönelik hala ciddi bir çalışma yok. Yalnızca yollar açılmış (Psiko-sosyal destek grubu).

Bazı enkazların başında güvenlik güçlerinin beklediği gözlenmiştir. Bunun nedeni de ilgili ifadede aktarılmıştır.

Hatta bazı enkazların başında silahlı askerler duruyor, alınan ihbara göre vatandaş diyor ki benim o binanın altında altınlarım var. O nedenle silahlı gruplar bekliyorlar (Deprem gönüllüsü 1).

Diğer yandan enkazların kaldırılmasına dönük yapılan ihalelerde yasadışı yollara başvurulduğu, yolsuzlukların yapıldığı aktarılmıştır.

Şu an Malatya da çok ciddi şekilde ihaleleri peşkeş çekme durumları var. Benim sağdan soldan duyduğum bilgilere göre özellikle bu enkaz kaldırma noktasında, enkaz ihaleleri konusunda yine peşkeş çekildiğini dair güçlü duyuyorum var (Deprem gönüllüsü 1).

Enkazlarla ilgili bir diğer önemli husus ise hukuki delillerin toplanmadan kaldırılmamaları gerektiğidir. Bu konuda ilk zamanlar ciddi sorunlar yaşansa da, süreç içerisinde enkazların kaldırılmasına dönük hukuki bir yolun sağlandığı anlaşılmaktadır.

Enkazların kaldırılmasına yönelik ilk başta ciddi sorunlar vardı. Şimdi karar alındı. Önce delil tespiti yapılmalı, yoksa sorun olur. Başta savcılar yetersiz kaldı, şimdi hakimler görevlendirildi. Şu an yalnızca yıkılan binalardan delil toplanıyor. Ancak ağır hasarlılardan da delil alma kararı çıktı. Şirket (enkazı kaldıran) önce delil alır, bina yıkılmadan karot örneği alınır. Yıkıldıktan sonra iş işten geçiyor (Avukat).

Kimi zaman enkazların altında sahipsiz cenazelerin de çıkabildiği ifade edilmiştir.

¹⁴ Malatya Valiliği. 14.03.2023 deprem durum çizelgesi. Erişim tarihi; 20.03.2023 <http://www.malatya.gov.tr/14032023-deprem-durum-cizelgesi>

Enkazlarda hala cesetler çıkıyor. Özellikle sahipsiz cenazeler çıkıyor (Deprem gönüllüsü 2).

Valilik tarafından yapılan açıklamaya göre 14 Mart itibariyle kentte arama-kurtarma çalışması tamamlanan enkaz sayısı 460'tır. Ayrıca kentte depremde zarar gören acil, orta, ağır ve yıkık bina sayısı 35.852, bağımsız bölüm sayısı ise 107.654'tür. Yine acil, orta, ağır ve yıkık konut sayısı ise 86.029 olarak belirtilmiştir¹⁵.

e. Barınma Durumu ve Sorunu

Kente rapor kapsamında gidildiği gün ilk olarak bir taziye kapsamında kent merkezine 15 kilometre uzaklıkta bulunan Suluköy adlı köye gidilmiştir. Genel olarak yol sütündeki köylerde ve gidilen köyde evlerin önünde çadırların kurulu olduğu, 2-3 evin önünde en az birer çadır olduğu görülmüştür. Taziye kapsamında ziyaret edilen aile, insanların sadece bir şeyler almak için evlere girdiğini, herkesin akşamları çadırdaki yattığını, artçıların devam etmesi nedeniyle kimsenin evde yatmadığını belirtmiştir.

Kent merkezinde bulunan iki çadır kampı yerinde incelenmiştir. Bunlardan ilkinin Malatya Park Avm'nin önünde 40-50 kadar karavandan müteşekkil olduğu gözlenmiştir. Yapılan gözlemlerde karavanların hemen hepsinde depremzedelerin olduğu, bazı sakinlerin karavanların dışında sandalyelerde oturdukları, etrafta çocukların koşuşturup oynadıkları görülmüştür. Buranın nispeten klasik kamp havasından uzak olduğu izlenmiştir.

Kentteki asıl büyük çadır kamplarından birinin Malatya Büyükşehir Belediyesi'nin önünde olduğu öğrenilmiş, burası da yerinde incelenmiştir. Bir kamu çalışanından alınan bilgiye göre bu kamp 270 çadırdan müteşekkil idi. Söz konusu çadırlarda kalan üç Türk vatandaşı kadınla ayaküstü görüşmüş, kamp hakkında genel bilgiler alınmıştır. Kadınlar Malatyalı olduklarını, "Türk olarak" yan yana dokuz çadırdaki kaldıklarını, diğer bütün çadırlarda kalanların hepsinin Suriyeli veya Çingene olduklarını ifade etmişlerdir. Kampta yapılan incelemeler bunu doğrulayıcı nitelikte olmuştur. Temel sorunları olarak Suriyelilerle aralarında ciddi çatışma olduğunu, onlarla anlaşamadıklarını ifade etmişlerdir. Suriyelileri kirli olmakla suçlamışlardır. Kadınlar gidecek bir yerleri olmadıkları, kocaları kentteki günlük işlerde çalıştıkları için çadırdaki kalmaya mecbur olduklarını belirtmişlerdir. Bir başka ciddi sorun olarak çadırdaki kalamadıklarını, konteynere geçmek istediklerini aktarmışlardır. Kadınlar depremin üçüncü

¹⁵Malatya Valiliği. 14.03.2023 deprem durum çizelgesi. Erişim tarihi; 20.03.2023
<http://www.malatya.gov.tr/14032023-deprem-durum-cizelgesi>

günüden beri söz konusu çadırlarda kaldıklarını eklemişlerdir. Kampta günde üç öğün yemek verildiğini, isterlerse çadırlarda yemek yapabildiklerini dile getirmişlerdir. Nitekim kamptaki bazı Suriyeli kadınların çadırların dışında bulaşık yıkadıkları izlenmiştir.

Çadırların sobayla ısıtıldığı, her çadırın bacasından soba borularının dışarıya doğru sarktığı, kamp alanında bir odun yığınının olduğu izlenmiştir. Diğer yandan çadırlarda elektrik olmadığı, kamp alanında kurulu devasa ışık direkleriyle çadırların aydınlatıldığı öğrenilmiştir.

Söz konusu kamp alanındaki çadırların hemen hepsinin üzerinde AFAD yazılı olduğu, kampın etrafının polis bariyeri ile çevrili olduğu, kalabalık sayılabilecek düzeyde jandarma ve kısmen polisin de bulunduğu izlenmiştir.

Çocukların kamp alanında ya kendi aralarında ya da jandarma personeli ile oyun oynadıkları görülmüştür.

Kampın olduğu yerde üzerinde "Arçelik" yazan bir tırın çamaşır yıkama ve kurutma hizmeti sunduğu görülmüştür. Burada çalışan görevli yaklaşık bir aydır bu hizmeti sunduklarını ifade etmiştir. Kampta kalanların %80'inin Suriyeli veya Çingene oldukları, Suriyeliler ile diğerleri arasında ciddi sorunların olduğunu dile getirmiştir. Çamaşır yıkamak için bir gün önceden randevu alınması suretiyle hizmet verdiklerini eklemiştir.

Diğer yandan depremin ilk günlerinde çadırların dağıtılması başta olmak üzere barınma ile ilgili ciddi sorunların ve eksikliklerin yaşandığı anlaşılmaktadır.

Şimdi ben şahit oldum yani, muhtarlar gelen tırları kendi mahallelerine götürüyorlardı. Muhtardan üç eviz diye çadır istedik. Onun mahallesinden değil diye bize sadece bir çadır verdi. O da biz tanıdığımız diye. Bize dedi ki ben bakanlığı aramışım, bu tır sadece benim mahalleye gönderilmiş, veremem diye. Çadır getiren tırlar köylere gitti. Oysa hepsinin evi vardı. Örneğin köyde dört tane evi var adamın, dört çadır verildi. Burada on altı katlı apartmanlarda kalanlar ise dışarıda kaldı ve onlara çadır verilmedi. Yani asıl zor durumda olanlara çadır gitmedi ilk bir iki gün. İnsanlar ölmekten beter oldular, soğuktan, kar yağıyordu. Çocuklar soğuktan titriyordu. A ben buna şahidim yani (esnaf).

Başka bir yanlış da, sadece ağır hasarlı evlerin sakinlerine çadır dağıtılmasıdır. Evler orta veya hafif hasarlı olsa bile artçı sarsıntılar sebebiyle kimse evlerine gidip kalamıyor, çadırda kalmak istiyor, bu sebeple de çadır yetmiyor (Dernek gönüllüsü).

Özellikle deprem sonrasında gidebilecek hiçbir yeri olmayan kişilerin (yakında köyü, akrabası olmayan vb) barınma ile ilgili daha büyük sorunlar yaşadıkları görülmektedir.

Köylerde yakınları olanlar, nispeten buralara sığındı ve mağduriyetleri azaldı. Ancak böyle bir imkanı olmayanlar daha fazla mağdur oldular (Dernek gönüllüsü).

Kentte çadır kampları, konteyner kentler ve müstakil çadırlar olmasına rağmen, barınma sorununun en ciddi sorunlardan biri olmaya devam ettiği anlaşılmaktadır.

Şu an en temel ihtiyaç barınma. Bazı yerlerde hala çadır ihtiyacı var... Tabi bu insanlar nerde kalacak, çadırda. Özümüze dönüyoruz yani kısacası. Göçebe topluma dönüş...(Esnaf).

Şu anda yoğun bir şekilde çadır kentler yapıldı, konteyner kent yapılıma çalışmaları da devam ediyor. Ama ilk bir haftadan itibaren çadır geldi, fakat mağduriyet sayısı çok fazla olduğu için çadırlar yetmedi. Ama şu anda diyebilirim ki hemen hemen herkes çadırına ulaştı, yani zorlu bir süreç oldu. İnsanlar çok mağdur oldu ama an itibarıyla çadıra ulaştılar (Deprem gönüllüsü 1).

En ciddi sorun barınma. Çadır her yere gitmiş değil... Barınma sorunu baştan itibaren var, karşılanmaya çalışılıyor. Kentte yatılı hizmet veren kurumlar doldu, huzurevi, bakımevi gibi. Burada olanlar başka kentlere gönderildi (Psiko-sosyal destek grubu).

Valilik tarafından yapılan açıklamada deprem sonrasında kent merkez ve ilçelerinde 49.280 adet bireysel çadırın dağıtıldığı, ayrıca 27 adet çadır kentin (4.173 çadırdan müteşekkil) kurulduğu belirtilmektedir. Kent genelinde kurulu çadır sayısı 55.533'tür. Çadırların yanı sıra spor salonları, camiler, okullar, yurtlar, konteynerler, geçici barınma merkezleri gibi barınma alanlarında 298.983 kişinin barındığı ifade edilmektedir. Diğer yandan kent merkezinde 27, ilçelerde ise 17 farklı nokta olmak üzere 44 noktada 5.143 konteynerin kurulduğu izlenmektedir. Ayrıca geçici barınma merkezi konumunda bulunan konteyner kentlerde 10.069 kişinin yerleştirildiği belirtilmektedir¹⁶.

f. Yardımlar ve Temel İhtiyaçların Karşlanması

Deprem sonrası kent dışından gelen yardımların dağıtılmasına yönelik en büyük sorunlarda birisi öncelikle koordinasyon eksikliğinin olduğu anlaşılmaktadır. Anlatımlara bakıldığı zaman, depremin ilk günlerinden itibaren çeşitli yardımların geldiği, fakat bu yardımların merkezi bir koordinasyon kapsamında dağıtılmadığı, bazı depremzedelere çok fazla bazılarına ise az veya hiç yardım gitmediği izlenmektedir. Ayrıca koordinasyon eksikliği sonucu kimi yerlerde yardımların (ekmek, yemek vb başta olmak üzere) israf olduğu görülmektedir.

Gelen yardımlar da bunlara (Suriyelilere) dağıtıldı. Malatya da depremden etkilenenler yardım almadı... Hatta biz elli kere dedik ki kardeşim yardım getirmeyin buraya. Yani Malatya ya haddinden fazla yardım geldi. Tabi bu yardım nereye gitti bilmiyorum... Organize asla, yani bir organize yoktu. Bir ailede on kişi gidiyor, sıraya girip aynı yardımı alıyor... Bizzat gittim ve gezdim oraları. Organizasyon yoktu... Kimse kimseyi düşünmedi... Elazığ yolu üzerinde o kadar çok ekmek yığılmıştı ki kuruyan ekmekleri gördük. Yani biz buna şahit olduk. Haddinden fazla yardım geldi, ama adaletsizce dağıtıldı. Halende Malatya'ya yardım geliyor. Erzurum'dan, Ağrı'dan, Van'dan... Ama adaletsiz dağıtılıyor. Yani burası muhtarsız kalmıştı, herkes muhtardı (Esnaf).

¹⁶ Malatya Valiliği. 14.03.2023 deprem durum çizelgesi. Erişim tarihi; 20.03.2023
<http://www.malatya.gov.tr/14032023-deprem-durum-cizelgesi>

İlk beş gün yardımlar organize değildi. Beşinci günden itibaren organize olmaya başladı... Yardımların zamana yayılması gerekirdi. Sürdürülebilir olması lazımdı (Psiko-sosyal destek grubu).

İhtiyaç sahibi olmayan çok kişi yardım aldı. Köylerde kıyafet yardımı olmayan çok kişi yardım aldı. Yardımlar su-i istimal edilince kurumlar artık tek tek ihtiyaç tespitine dönük yardımlar yaptılar (Deprem gönüllüsü 2).

İnsanlar yardımları ölçülü almıyordu. Bir de çok zayıf ve yoksul olana daha çok, imkanı olana ise daha az vermenin organizesi yapılamadı. Bazen de STK'ların getirdiği yardımlar ölçülü dağıtılamadı, bir anlamda yağmalanır gibi insanlar bunları aldı (Dernek gönüllüsü).

Depremi hemen ilk günleri ve sonrasında kent dışından genellikle temel ihtiyaçları karşılamaya dönük yardımların geldiği anlaşılmaktadır. Hem kamu kurumları hem de STK'ların ekme, yemek, mama, çocuk bezi, battaniye, çadır, kıyafet gibi acil karşılanması gereken ihtiyaçları karşılamaya çalıştıkları izlenmektedir. Söz konusu yardımların dağıtılmasında etkin rol alan gönüllülerin ifadeleri ile, yardımların dağıtıldığı alanlarda yapılan gözlem ve deneyimlere bakıldığında, bu konuda toplumun son derece hassas olduğu, adeta bir seferberlik ilan edildiği saptanmıştır.

Deprem sürecinde biz ağırlıklı olarak gıda götürdük, bir de kıyafet yardımında bulunduk. Sonra sosyal medya üzerinden bize ulaşan gönüllüler oldu, Eskişehir'den İzmir'den, Bursa'dan bizzat bize ulaşan insanlar oldu. Biz yardım göndereceğiz, işte bizim adımıza dağıtır mısınız diye. Onları dağıttık. Sonra sağ olsun bazı arkadaşlar bana para gönderdiler, hocam dediler biz bunu sana artık bırakmışız, ister nakit ver ister gıdaya dağıt... (Deprem gönüllüsü 1).

Yaygın olan temel ihtiyaçların dışında, bazı özel ihtiyaçların da deprem sonrasında karşılanmaya çalışıldığı izlenmektedir. Alanda yapılan gözlemlerde özellikle spesifik ilaç, bebek bezi, mama, ped vb özel ihtiyaçlara da gereksinim duyulduğu görülmektedir.

Biz o depremin ilk bir haftasında çok yoğunduk, telefonlar hiçbir şekilde susmuyordu hiç. Rüyamda göremeyeceğim bir olayla karşılaştım, beni hiç tanımayan kadınlar beni arıyorlardı ve diyorlardı ki isminizi şuradan aldık buradan aldık, bize acil ped lazım, bize ped gönderebilir misiniz diyorlardı. Sonra ben bir doktor arkadaş vardı onu aradım. Ona dedim ki ya bir gariplik var, benden aşırı derecede kadınlar arayıp ped istiyorlar, bunu bir sebebi olabilir mi ya, tıbbi bir şey dedim. O da dedi ki, ağır depresif durumlarda kadınların hormonal dengesi dedi bozuluyor, bize de dedi bu konuda çok fazla dönüt var... Yani tek başına erzak verilmesi o ailenin ihtiyaçlarını görüldüğü manasına gelmiyor, birtakım özel ihtiyaçlar da var (Deprem gönüllüsü 1).

Diğer yandan gelen yardımların dağıtılmasında yerel halk ile Suriyeliler arasında bir ayırımın yapılmadığı, yardım dağıtan kamu kurumları veya STK'ların bu konuda herhangi bir fark gözetmedikleri, ihtiyaç temelli bir şekilde yardımların dağıtılmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Fakat öte yandan Suriyelilerin yardımları alma noktasında kimi zaman daha agresif davrandıkları da ifade edilmiştir.

Yardımların dağıtılmasında Suriyeliler ile yerel halk arasında hiçbir ayrımcılık yapılmadı. Tamamen eksik olan, ihtiyaçlara verilen tepkiler farklı. Suriyelilerin tavrı daha sertti. Bizim vatandaşlar temel ihtiyaçları karşılamaya çalışırken Suriyeliler televizyon alıyorlardı (Avukat).

g. Banyo-WC-Temiz Suya Erişim

Kamuoyuna da sıklıkla yansıdığı üzere, deprem bölgesinde en çok ihtiyaç duyulan fakat karşılanmasında ciddi sorunlar yaşanan temel gereksinimlerin başında banyo-WC-temiz su gelmektedir. Kentte yapılan görüşme, gözlem ve incelemelerde özellikle banyo ve WC konusunda ciddi bir sorunun olduğu saptanmıştır.

Belediye önündeki kampta yapılan gözlemlerde, banyo ve tuvalet hizmetinin kadın-erkek ayrı konteynerler ile sağlandığı izlenmiştir. Üzerinde erkeklere ait olduğu belirtilen banyo incelenmiştir. İçerisinin çok fazla kirli olduğu, musluktan sıcak su akmadığı, banyo konteynerinin üzerinde suyu ısıtmak için küçük bir enerji panelinin olduğu görülmüştür. Kamp alanında görüşme yapılan kadınlar, bazen çadırda su ısıtıp çocuklarını söz konusu banyoda yıkadıklarını, yetişkinlerin banyo ihtiyacı için ise otobüs ile başka yere götürülüp, orada banyo yapıldıktan sonra geri getirildiklerini dile getirmişlerdir. Banyo-WC sorununa dönük aşağıdaki ifadeler dile getirilmiştir.

İlk on beş gün banyo ve temizlik açısından ciddi sorunlar vardı. Banyo imkanı olsa bile korkudan yapılmıyordu. Şebeke suyu çamurlu akıyordu... Banyo ve temizlik ihtiyacı hala tam olarak karşılanmıyor. Hastanenin çadır alanına gittik. Bir aydır duş imkanı yok. Duş konteyneri henüz yeni getirildi. Hastanede çalışan bazı afetzedeler de duş imkanının olmadığı çadırlarda kalıyorlar (Psiko-sosyal destek grubu).

Halen kentte su sorunu çözülmüş değil. Deprem sonrasında su bir müddet kesilmiş, sonra gelmiş ancak bulanık akmaya başlamış, halen de bulanık akıyormuş, ancak temizlikte ve duş almada kullanılabilirdi. Ama içilmesi mümkün değilmiş (Dernek üyesi 1).

h. Temel Beslenme Ürünlerine Erişim

Depremin 4. günü olan 9 Şubat tarihinde Bingöl'den temel ihtiyaç maddeleri (ekmek, su, meyve suyu, gofret, bebek bezi, ıslak mendil, mama, ilaç, çorap vb) götürülmüştür. Daha önce Malatya'daki tanıdıklar vasıtası ile götürülen malzemeler Bostanbaşı'nın üst kesimindeki, daha çok köy tipi evlerin bulunduğu yerleşim yerinde bulunan kişilere dağıtılmıştır. Bu bölgede bulunan insanların genelde AFAD gibi kurumlardan aldıkları veya kendilerinin derme-çatma olarak inşa ettikleri çadırlarda kaldıkları izlenmiştir. Bazı aileler ise araçlarda (otomobil, otobüs vb) kaldıklarını ifade etmişlerdir. Depremzedelerin genellikle ekmek, su, yemek, battaniye vb ihtiyaçlara erişimlerinin sağlandığı gözlenmiştir. Depremzedeler temel ihtiyaçlara erişimde özellikle ilk iki gün çok ciddi sorunlar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Depremin ilk günlerinde

temel beslenme ürünlerine ulaşımında zorlukların yaşandığı, görüşülen kişilerin ifadelerine de yansımıştır.

İlk gün sadece Bingöl Belediyesinin gönderdiği minibüsle gıda dağıtımı yapıldı. Şehirde durum çok vahimdi. Hiçbir temel gıdaya ulaşamıyordu. Belediyenin işlettiği fırınlar bile çalışmadı. Halbuki belediye burada çalışan personel ve ailelerini organize etseydi, temel bir ihtiyacı şehir için karşılamış olacaktı (Dernek üyesi 1).

Ziyaret edilen köyde görüşme yapılan depremzedeler, köyde beslenme konusunda ciddi sorunlar yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Çünkü insanların genelde hayvanları ve tarım arazileri olup, gıda ihtiyaçlarını kolaylıkla sağlayabildikleri gözlemlenmiştir. Un, süt vb temel maddelere erişimlerinin kolay olduğunu, gıda yardımı gelmesine rağmen istemediklerini aktarmışlardır.

Diğer yandan kent merkezinde kurulan aş evlerinden yemek dağıtılması, marketlerin bir kısmının açık olması, seyyar manavların kurulması vb yollarla temel yiyecek-içecek ürünlerine erişimin kolay olduğu izlenmiştir.

Çadırkentlerde aşevi var, insanlar çok duyarlı. Yeme –içme sorunu yaşamıyoruz. Temel ihtiyaçlara erişim kolaylaştı (Psiko-sosyal destek grubu).

Valilik tarafından yapılan açıklamaya göre kentteki afetzedelerin beslenme ihtiyacı için 285 dağıtım noktasında günlük olarak 384.642 kişiye yemek verilmektedir. Ayrıca günlük 260.000 ekmekek dağıtılmaktadır¹⁷.

i. Sağlık Hizmetlerine Erişim ve Psikososyal Destek

Kentte depremin ilk günlerinde sağlık hizmetlerine erişimin oldukça güç olduğu izlenmiştir. Özellikle kronik hastalığı olup belli ilaçları sürekli olarak kullanan hastaların ilaca erişimde sorunlar yaşadıkları anlaşılmaktadır.

İlaç bulunamadı ilk bir kaç gün. İlaç sıkıntısı oluştu. Eczaneler yıkıldı veya açılmadı... Şu an ilaç sıkıntısı yok ama (Esnaf).

Kentteki en büyük sağlık kurumlarında biri olan Malatya Eğitim ve Araştırma Hastanesi yerinde incelenmiş, burada çalışan görevliler ile kentteki sağlık hizmetleri hakkında bilgi alınmıştır. Öncelikle hastanede ciddi bir hasarın olmadığı, acil tarafındaki bazı duvarlarda ufak tefek dökülmelerin olduğu, hastanenin hizmete açık olduğu gözlenmiş, bazı sağlık personelinin gece hastanede barındıkları öğrenilmiştir. Görevliler, hastanedeki bazı polikliniklerin hizmet vermeye başladığını, bazı polikliniklerin ise kapalı olduğunu (örneğin çocuk psikiyatri gibi) ifade

¹⁷ Malatya Valiliği. 14.03.2023 deprem durum çizelgesi. Erişim tarihi; 20.03.2023 <http://www.malatya.gov.tr/14032023-deprem-durum-cizelgesi>

etmişlerdir. Hastanede izlenebildiği kadar çok ciddi bir yoğunluğun olmadığı, aksine sakinliğin olduğu görülmüştür.

Geçen haftaya kadar poliklinik hizmeti yoktu. Şimdi bazı poliklinikler açıldı. Acil tarafı boşalmış zaten. Kentte nüfus az, toplam 50-60 bin kişi var. O nedenle hastane de yoğun değil (Psiko-sosyal destek grubu).

Depremzedelere barınma, beslenme gibi temel ihtiyaçların yanında sağlanması gereken bir diğer hizmet ise psiko-sosyal destek faaliyetleridir. Görüşme yapılan psiko-sosyal destek grubu alanda faal olarak çalıştıklarını, depremzedelerin kaldığı çadır kentler ve diğer kurumlarda aktif rol aldıklarını ifade etmişlerdir. Bunun yanında psiko-sosyal desteğin sağlanması noktasında bürokratik ve sürdürülebilirlik açısından bazı engeller ile karşılaştıklarını aktarmışlardır. Ayrıca psiko-sosyal destek personelinin çoğunlukla 17-10 gün süreler dahilinde diğer illerden görevlendirme ile gelen profesyonellerden (psikolog, sosyal çalışmacı vb) oluştuğu öğrenilmiştir.

Psiko-sosyal destek kapsamında ilk günde bu yana çalıştık. Hastane ilk günden organize etti. Farklı kentlerden ekipler geldiler psiko-sosyal destek için. Bizzat kendimiz ve ASHM (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı) birlikte çalışıyoruz çadır kentlerde (Psiko-sosyal destek grubu).

İnsanlar hala düşüncel bir kaos içerisindedir. Standart ve sürdürülebilir bir psiko-sosyal destek hizmeti henüz yok... Sağlık hizmetlerinin yerine getirilmesinde bürokratik engeller ile karşılaşıyoruz. Örneğin STK'lardan destek almak istiyoruz, olmaz deniyor. Sadece kamu kurumlarında destek alacaksınız deniliyor. Kimin ne yaptığı, ne yapması gerektiği konusunda hala kaos var (Psiko-sosyal destek grubu).

Valilik tarafından yapılan açıklamaya göre kent genelinde 250 mahalle ve 13 çadır kentte 15.743 hanede bulunan 80.458 kişiye 867 personel vasıtası ile ulaşıldığı açıklanmıştır. Ayrıca kentte bulunan il sağlık, il müftülük, Kızılay, il gençlik ve spor müdürlükleri tarafından 38.749 kişi olmak üzere, toplamda 119.207 kişiye hizmet psikososyal destek sunulduğu ifade edilmiştir. Diğer yandan kentteki sağlık hizmetlerine yönelik olarak kent merkezi ve ilçelerindeki hastanelerde 8.562 personel, 1 sahra hastanesi, 11 adet acil müdahale ünitesi, 14 devlet hastanesi ve 57 ASM (Aile Sağlığı Merkezi) ile hizmet verildiği izlenmektedir¹⁸.

j. Kentte Eğitimin Durumu

Kentte karşılanmamış en büyük sorunlardan birinin eğitim olduğu anlaşılmıştır. Görüşme yapılan kişiler kentte hiçbir eğitim kademesinde okulların açık olmadığını, eğitime erişimin

¹⁸ Malatya Valiliği. 14.03.2023 deprem durum çizelgesi. Erişim tarihi; 20.03.2023 <http://www.malatya.gov.tr/14032023-deprem-durum-cizelgesi>

sağlanmadığını ifade etmişlerdir. Eğitimin ertelendiği, bunun ne kadar devam edeceğinin bilinmediği öğrenilmiştir.

Kamp alanında görüşme yapılan kadınlar, okul çağındaki çocuklarının hiçbirinin okula gitmediğini, merkezi sınavlara girecek olanların ders çalışabilecekleri herhangi bir ortamlarının olmadığını ifade etmişlerdir. Diğer yandan görüşme yapılan psiko-sosyal destek ekibinden bir sosyal çalışmacı, başka illerden görevlendirme ile öğretmenlerin kente geldiklerini, bu öğretmenlerin merkezi sınava girecek olan öğrencilere destekte bulduklarını aktarmıştır. İlgili meslek elemanı ayrıca kamp alanında “Mehmetçik çadırı” denilen bir çadırın kurulduğunu, burada öğrencilere eğitim desteği sunulduğunu ifade etmiştir.

k. Kira, Taşınma Desteği ve Altyapı

Kent içi yapılan gözlemlerde bazı sakinlerin evlerini yükleyip başka yerlere taşıdıkları kamyonlara rastlanmıştır. Fakat kentte hangi şartlar altında evlerden eşya çıkarılabileceğine dönük bir bilgi edinilmemiştir.

Valilik tarafında yapılan açıklamaya göre kent merkezinde az, orta, ağır hasarlı, yıkık ve acil yıkılacak hane sayısı 160.285'tir. Bu hanelerde 1 defaya mahsus olmak üzere ev sahibi ve kiracılara 10.000 TL destek sağlanacağı, bu kapsamda 142.865 ailede AFAD bünyesinde ücretlerin ödendiği ifade edilmektedir. Ayrıca ev sahiplerine her ay 5.000 TL, kiracılara ise 3.000 TL, ayrıca 15.000 TL taşınma desteği yapılacağı (22.030 haneye ödenmiştir) ve başvuruların e-devlet vasıtası ile alınmaya başlandığı görülmektedir. Ayrıca altyapıya dair olarak kent genelinde elektriğin %100, suyun %57, doğalgazın %93, haberleşmenin %106 ve ulaşımın ise %100 oranında sağlandığı izlenmektedir¹⁹.

I. Kentte Güvenliğin Durumu- Hırsızlık ve Yağma Olayları

Yapılan görüşmeler ve kent içi izlenimlerden yoğun bir şekilde güvenlik grevlerinin olduğu (polis ve jandarma), özellikle yıkımın yapıldığı yerlerde ve bazı enkazlarda güvenlik personelinin daha fazla oldukları saptanmıştır. Dolayısı ile kentte güvenlikle ilgili ciddi bir problemin olmadığı izlenmiştir.

¹⁹ Malatya Valiliği. 14.03.2023 deprem durum çizelgesi. Erişim tarihi; 20.03.2023 <http://www.malatya.gov.tr/14032023-deprem-durum-cizelgesi>

Belediye önündeki kampın güvenliğini sağlayan bir jandarma eri ile ayaküstü bir görüşme yapılmıştır. Günde iki vardiya şeklinde nöbet tuttuklarını, kampın güvenliğini sağladıklarını, normal erlerin değil, sözleşmeli personelin nöbet tuttuğunu ifade etmiştir.

Güvenlikle ilgili herhangi bir sorun yok. Hırsızlık ve benzeri vakalara denk gelmedim ama denk gelen arkadaşlar var. Bana video çekip göndermişlerdi, bu tarz şeyler biraz olmuştu. Ama sağ olsun asker polis müdahale etti ve şu anda öyle bir sıkıntı yok... Şu anda elektrik kesintisi sorunu çözüldü, her tarafta ışık var. Bi de hemen hemen her köşe başında ya bir askeri grup ya da bir polis grubu var bekliyorlar. Hem de çadırlarını falan da kurmuşlar, yani milletin askere ve polise ulaşması şu anda çok kolay (Deprem gönüllüsü 1).

Ana arterlerde polis ve askerler var, sorun yok. Ama varoşlarda güvenlik sorunu var. Kolluk kuvvetleri sokak aralarında devriye atması lazım. Hırsızlık olmaması mümkün değil (Avukat).

Hem depremin ilk günleri hem de sonrasında kentte hırsızlık ve yağma gibi olayların münferit olarak gerçekleştiği ifade edilmiştir. Görüşme yapılan kişiler, depremden etkilenen diğer kentlerin aksine, Malatya'da güvenliğin erken sağlandığını, bu nedenle bu tarz olayların çok gerçekleşmediğini belirtmişlerdir. Buna rağmen bir takım yağma ve hırsızlık olaylarına ya denk geldiklerini veya bu konuda duyumlar aldıklarını dile getirmişlerdir.

İlk 2-3 gün aç kalacağız diye hırsızlık başladı. Devlet 3-4 günden sonra el koymasaydı patlak verecekti (Esnaf).

Malatya'da bu tarz şeyler olmadı (hırsızlık, yağma vb). Diğer şehirlerde gelen haberler (deprem bölgesinde hırsızlık ve yağma yapanların dövülme, linç vb olayların sosyal medyada yer alması) bunu engelledi (Avukat).

Hırsızlık ve yağma yapanlar vallahi hem mülteciler hem de Türkler, her iki kesimde yaptı (ilk zamanlarda) (Deprem gönüllüsü 1).

Diğer yandan kentte gerçekleşen hırsızlık ve yağma olaylarının birçoğunun Suriyeliler tarafından yapıldığı, bu konuda örneklerin olduğu, Suriyelilerin bu konuda ciddi derecede suçlandığı izlenmiştir.

Ondan sonra yağmalama olayı... A101'in çalışanları ile görüştüm, işte Taştepe Mahallesi var, orada ağırlıklı Suriyeliler var. Çalışan bana dedi ki, oranın müdürü, hocam dedi içerisi erzak dolu idi, kim götürmüşse helali hoş olsun, hiç de denilecek bir şey yok. Ama hocam plazma televizyonu niye götürmüşler, cep telefonu niye götürmüşler, kulaklığı niye götürmüşler. Orada maalesef işte Suriyeliler yağmalamışlar (Deprem gönüllüsü 1).

m. Kentten Tahliye

Depremin 4. günü kente yapılan ilk ziyarette depremzedelerin kent dışına çıkmaları için özellikle tren garı ve otogara yöneldikleri, buralarda ciddi bir yoğunluğun olduğu aktarılmıştır. Ayrıca şehir dışından gelip kentteki akrabalarını alıp götürülenlerin sayısının da fazla olduğu

izlenmiştir. Münferit de olsa kent dışına çıkmaya çalışan bazı depremzede ailelere gönüllüler tarafından nakdi yardım desteği verildiği görülmektedir.

Depremzede bir kısım insanlara nakit para verdik, adam diyelim işte burada çocuklarla mahsur kalmış, cebinde para yok. Şehir dışına gidecek bilet parası yok, onlara harcadık (Deprem gönüllüsü 1).

Valilik tarafında yapılan açıklamaya göre, 14 Mart 2023 tarihine kadar kentten kara, hava ve demiryolu ile toplam 589 seferle 73.794 kişinin tahliye edildiği anlaşılmaktadır²⁰.

n. Depremde “Öteki”ler: Suriyeliler ve Romanlar

Kent içi yapılan görüşme, gözlem ve incelemelerde, depremden sonra kentte iki grubun yoğunluk kazandığı, çadır kentler, kamplar ve diğer kapalı kurumlarda daha çok bu grupların barındığı saptanmıştır. Bu gruplar Suriyeliler ve kentin Romanlarıdır. Görüşme yapılan kişiler, konu Suriyelilere gelince “biz” ve “onlar” kavramlarını sıklıkla kullanmış, Suriyelileri (ayrıca Romanları) kendilerinden görmeyip, dışlamışlardır. Kentte görüşme yapılan hemen her kesime mensup kişilerde, Suriyelilere dönük bir ötekileştirmenin (kimilerinde nefret ve ırkçılığın) olduğu kolaylıkla görülebilmektedir.

Özellikle Suriyelilere dönük ötekileştirmenin temelinde, depremden sonra “yerlilerin” kenti terk etmesi ile birlikte her yerde “görünür” olmaları, kendilerini adeta Malatya’nın yeni sahipleri olarak görmeleri, gelen yardımları ihtiyaç fazlası almaları (hatta bazen yağmalamaları) ve adlarının sıklıkla yağma ve hırsızlık olaylarına karışmaları gibi nedenlerin olduğu saptanmıştır.

Yardımları fazla almaları ile ilgili beyanlar;

Yardımları ilk onlar (Suriyeliler) aldı. Çadırlarına depolamışlar (Psiko-sosyal destek grubu).

Yani mültecilere birebir, yani Suriyelilere birebir yardım götüren bir arkadaşım... benim yanımda küfür etti (Suriyelilere) (Deprem gönüllüsü 1).

Suriyelilerin kentte ötekileştirilmelerine neden olan iki örnek olay aşağıda verilmiştir;

Olay-1;

Suriyelilere yönelik şu an halkta ciddi bir tepki var. Şu anda çadırkentlerde maalesef yoğunluklu olarak onlar var. (Niye maalesef diyorsunuz sorusuna cevaben). Ha şimdi onu anlatacağım işte. Geçen gün işte arkadaşım Ankara'dan Malatya'ya geldi, dediğim gibi oyuncak falan getirmişti... Biz aldık dağıtalım dedik. Biz giderken ne arkadaşın ne de benim zihnimde işte Türk'e verelim mülteciye verelim gibi bir şeyimiz yoktu. Şeker

²⁰ Malatya Valiliği. 14.03.2023 deprem durum çizelgesi. Erişim tarihi; 20.03.2023
<http://www.malatya.gov.tr/14032023-deprem-durum-cizelgesi>

fabrikası bahçesine gittik (oradaki kampa). Oraya girdik, girer girmez baktık ki ortada Türk yok, tamamen Suriyeli. Biz ilkin olayı anlamadık. Sonra orada asker ve polis, ikisine de ayrı ayrı sorduk, dedik biz Türk göremiyoruz, neden hep Suriyeli. Dedi ki Türk var, şurada az bir çadırları var, yani toplamda 30-40 çadır. Ama gerisi yüzün üzerinde çadır tamamen Suriyelilere ait. Onlar dedi ayrılar, onları dedi biz ayırdık. Dedi ki yardım dağıtma noktasında dedi, insanların ihtiyaçlarını karşılama noktasında Suriyeliler bize sıkıntı çıkartıyorlar, resmen dedi yardımları elimizde yağmalıyorlar, kural dinlemiyorlar, disiplin dinlemiyorlar. Türklere işte sataşmışlar, orada kavga çıkmış, asker müdahale etmiş. Hatta asker ve polis benim yanımda Suriyelilere dönük ağza alınmayacak kelimeler söylediler. Hocam dediler artık dayanamıyoruz bunlara. Diğer taraftan yardımların büyük bir kısmı maalesef, maalesef dememin sebebi şudur... Yanlış anlaşılmasın yani, onlara biz niye yardım götürüyoruz manasında değil, adamlar resmen hem şehri sahiplenmiş durumdadır. Hem de bütün yardımları yağmalayarak insanlar arasında kaos çıkartacak hareketlerde bulunuyorlar. Kastettiğim nokta o. Mesela Türkün yanına gidiyorsun işte... Birebir yaşadığım olay, diyorsun ki abla bunu al, diyor ki yok ben almayayım, benim ihtiyacım yok başkasına ver. Ama oradan bakıyorsun işte Suriyeli Afganlı... Diyelim ailede on kişiler... Onu da geliyor, ayrı ayrı yardım alıp götürüyor (Deprem gönüllüsü 1).

Olay 2;

Yine yardım dağıtma esnasında bir arkadaşım şöyle bir şeye denk geliyor, orada arkadaş yardım dağıtırken diyor ki Suriyeli bir grup gelmişti, el arabasıyla. Biz dedi ayakkabı dağıtıyorduk... Benim dedi sırtım dönük, ben dedi ayakkabıları veriyorum, kime kaç numara ise. Arkamı bir döndüm, bir de baktım ki el arabasının üstünü doldurmuşlar. Biz dedi indik müdahale edecektik. Ben dedi dövecektim, araya girdiler. Belki dedi 50-60 çift ayakkabı aldı götürdü. Bu görüntüler zaten depremden dolayı yıpranmış olan halkımızı iyice galeyana getiriyor (Deprem gönüllüsü 1).

Suriyelilerin çeşitli hırsızlık ve yağma olaylarına karıştıklarına dair ifadelerden bir örnek;

Çevre yolunda bir otel var... Orada enkazında ceset çıkartacaklar, kadın maalesef vefat etmiş. Görüntüleri izledim, yine Suriyeli bir tanesi vefat etmiş kadının parmağından yüzük çıkartmaya çalışıyor. Bizim Türklere farkına varınca orada linç ettiler, yani böyle durumlarla da maalesef karşılaşılıyor. Halk şu an çok tepkili (Suriyelilere karşı). Tamam diyorlar bu adamlar da mağdur, ama bunlardan dolayı biz yardıma ulaşamıyoruz. Yani nereye gitsek Suriyeli... Yerel halk da bundan dolayı işte çok tepkili. Kastettiğim noktalar bunlar, ama ileride nasıl bir sosyolojik sonucu olur bunların, bilemiyorum (Deprem gönüllüsü 1).

Diğer yandan yerel toplumun deprem öncesinde de Suriyelilerden ciddi derecede rahatsız oldukları, depremle birlikte var olan huzursuzluğun daha da arttığı anlaşılmaktadır.

Suriyeliler konusunda halkın bakış açısı depremden önce de ayrımcı idi (Psiko-sosyal destek grubu).

Kentte Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı semtlerden birinde yaşayan Türk vatandaşı bir erkekle (60 yaş civarında) yapılan görüşmede, Suriyelilerin “bu hallerinden (depremde olmalarından)” oldukça “memnun” olduklarını, çünkü daha önce ulaşamadıkları pek çok ihtiyaca deprem yardımları sayesinde kavuştuklarını, kira vermek yerine “bedava” olarak çadırlarda kaldıklarını, bunun da kendilerini memnun ettiğini belirtmiştir. Ayrıca Suriyelilerin

kendilerine gülerek “işte şimdi hepimiz aynı olduk” (kentteki herkesim depremzede olma noktasında aynı düzeyde mağdur olmaları, halbuki deprem öncesi sadece Suriyelilerin göçmen olarak mağdur bulunmaları) dediklerini dile getirmiştir.

o. İnsan Hakkı İhlalleri ve Adalete Erişim

Deprem olduğu illerde bir takım hırsızlık ve yağma suçu iddialarına karışan kişilerin güvenlik güçleri tarafında dövüldüğü, bu kişilere insan onuruna aykırı davranışların sergilendiği vb bir takım hadiselerin sosyal medyada yer aldığı görülmüştür. Görüşülen kişilere kentte bu tarz olayların yaşanıp yaşanmadığı hakkında bilgilerine başvurulmuştur. Görüşme yapılan kişiler kentte bu tarz bir olayı duymadıklarını, tam tersine güvenlik güçlerinin depremzedelere yardım etmede aktif rol aldıklarını belirtmişlerdir.

(Güvenlik güçleri tarafından şiddet, hak ihlali, işkence ve benzeri bir olaya denk geldiniz mi veya duydunuz mu, sorusuna cevaben) Yok. Tam tersi şöyle, hepsinin canla başla çalıştıklarına bizzat şahit oldum. Özellikle ilk gece Malatya Büyükşehir Belediyesi'nin arkasında miting alanı var, biz oradaydık oraya gittik. Ben sordum Erzincan, Tunceli bir de Gümüşhane... Oradan askeri birlikler gelmişler. Yani aynı gün intikal etmişti. Çadır kuruyorlardı, yani halk orada bir kıyametin içinden çıkmış, psikolojileri alt üst, kimse ne yapacağını bilmiyor. Ben orada askerlerin sabrını hayran oldum, kesinlikle hayran oldum. Çok büyük bir sabır örneği gösterdiler, millete yardımcı oluyorlardı. Keza aynı şekilde polisler de öyle... Yani bu noktada sağda solda ben herhangi bir şikayet de duymadım (Deprem gönüllüsü 1).

Malatya barosuna kayıtlı bir avukat ile yapılan görüşmede, kent genelinde güvenlik güçleri tarafından sergilenen ve insan hakkı ihlali manasına gelebilecek bir olayın yaşanıp yaşanmadığı sorulmuş, kendisi bu konuda herhangi bir olayın adli makamlara intikal etmediğini ifade etmiştir.

Güvenlik güçlerinin insan hakkı ihlali ile ilgili bir durumuna denk gelmedim ben (Avukat).

Diğer yandan söz konusu avukat kentte adalete erişimde deprem öncesinde bazı sorunların olduğunu, bu sorunların deprem sonrası daha da derinleştiğini belirtmiştir. Kentte adliye binasının olmaması, deneyimsiz hakim ve savcılarının çoğunlukta olması ve insanların adalete güven duygularının azalmış olması temel sorunlar olarak aktarılmıştır. Ayrıca kendisi depremin hukuki boyutu ile ilgili olarak enkazların kaldırılması, müteahhitler ve ilgili diğer kamu personeli hakkında suç duyurularının yapılması gibi konularda davalar açtıklarını ifade etmiştir.

İnsanların adalete erişim sorunu var. Daha önce de insanların adalete güven problemleri vardı, fakat depremden sonra bu daha da arttı. Adliye binası yok, yetersizlikler var. Deprem hukuki boyutu ile ilgili olarak, özellikle dönem belediyelerinde usulsüzlük ile ilgili soruşturmalar açıyoruz. Müteahhitten belediye başkanına kadar. Vatandaş bize ulaşıyor, biz inceleme yapıyoruz. Sorun varsa

vekaletname alıp suç duyurusunda bulunuyoruz. Suç duyuruları örgütlü değil, bireysel yapılıyor daha çok (Avukat).

Malatya'da şu ana kadar 39 tane tutuklama var işte. Müteahhitler filan... belediye başkanlarına yönelik suç duyuruları var (Deprem gönüllüsü 1).

p. Kente Geri Dönüşlerin Durumu

Yapılan gözlem, görüşme ve incelemelerde, kentin nüfusunun büyük bir kısmının geri dönmediği ve uzun bir süre geri gelmeyeceği saptanmıştır. Kentteki konutların büyük bir kısmının oturulamayacak düzeyde olması, iş yerlerinin birçoğunun yıkılması gibi temel nedenlerden dolayı geri dönüşlerin en azından kısa vadede gerçekleşmeyeceği izlenmiştir. Kentte ancak 60-100 bin arası kişinin kaldığı sıklıkla dile getirilmiştir. Geri dönenlerin ise çoğunlukla kayısı işi ile uğraşan veya kentte iş yeri sağlam olan kişiler olduğu ifade edilmiştir. Kentteki mevcut durum ve geri dönüşe dair ifadeler aşağıdaki şekillerde aktarılmıştır.

Nispi bir geri dönüş var, nispi derken iş yeri olanlar, bir de kayısı işi ile uğraşanlar geri döndüler. Ama benim kanaatime göre mayıs-haziran gibi büyük bir kısmı geri gelecekler. Ama dönmeyecek insanların sayısı da azımsanmayacak kadar fazla, küçümsenmeyecek kadar yüksek... Ben 200.000 ve üzeri insanın bir daha dönmeyeceği kanaatindeyim. Çünkü bunların bir kısmı psikolojik olarak artık buraya geri gelemez. Bazıları iş yerlerini gittikleri yere taşıdılar. Şöyle bir durum da var, onlara da hak veriyorum, mesela diyorlar ki Malatya'nın kendine gelmesi en az 5 yıl. İşte bu yüzden insanlar diyorlar ki mevcut durumu korumak için farklı bir ile giderim (Deprem gönüllüsü 1).

Kente geri dönüş pek yok. Yalnızca memurlar nöbetleşe gidip geliyorlar. Kimse evine girmek istemiyor (Psiko-sosyal destek grubu).

Yakın köylere akrabalarının yanına gidip, oradakilere yük olduklarını düşünüp kente dönen insanlar var. Bunların ister istemez barınma sorunu oluyor (Esnaf).

Kente geri dönüşün önündeki bir diğer ciddi engel ise, insanların depremde ailelerini, sevdiklerini yitirmiş olmaları ve bu kişilerin bir daha dönüş yapabilmelerinin psikolojik olarak zor olacağı ifade edilmiştir. Ayrıca var olan toplumsal yapının parçalandığı, ailelerin dağılarak her birinin bir yere gittiği, "eski Malatya"nın bir daha zor toparlanacağı sıklıkla dile getirilmiştir

Bi de insanlar burada annesini, babasını, kızını, kardeşini kaybeden insanlar oldu. Acaba o insanlar bu sokaklarda gezip, o acıyı tazelemek isteyecekler mi? (Esnaf).

Malatya'da şu an hiçbir akrabamız kalmadı, komşularımız da. İş yerlerimiz gitti, ailemiz gitti. Yani şu saatten sonra şunu söylüyorum, kaybedecek bir şeyimiz yok (Deprem gönüllüsü 1).

q. Kentteki Diğer Sorunlar-Konular

Yukarıda dile getirilen sorunların dışında, kentin mevcut durumu ile ilgili başka sorunlar/durumlar da dile getirilmiştir. Özellikle kentin adeta yeniden imar edilmesi, iş yerlerinin açılarak ticaretin canlandırılması, hali hazırdaki en öncelikli sorunlar olarak tarif

edilmiştir. Bunun da kısa sürede gerçekleşmeyeceği, uzun vadeli ve ciddi politikalar dahilinde ancak mümkün olabileceği düşünülmektedir. Kente geri dönüşün ancak istihdam sağlanarak ve ticaret canlandırılarak mümkün olabileceği sıklıkla aktarılan bir husus olmuştur.

Halkın şu anda en temel iki sıkıntısı var, ikisinin ehemmiyet derecesi de aynı. Hem barınma hem de iş problemi. Şöyle ifade edeyim, şimdi adamın hem eve gitti hem iş yeri gitmiş. Adama desek ki kardeş gel evini yaptık, evin hazır, dayalı döşeli, depreme hazır, on numara dayanıklı. Adam diyecek ki iş yerim yok, iş sirkülasyonu yok, ben niye geleyim... Şu andaki en büyük iki problem bu... Çünkü Malatya'nın kalbi dediğimiz Akpınar yok oldu, İnönü Caddesi çok ciddi manada zarar gördü. Hatta esnaf odası başkanı dedi ki önce ticareti canlandırmamız lazım. Biz dedi ticareti canlandırırsak insanlar geri gelir. Uzun bir süre konteynerda kalsalar bile çalışacağı için idare eder, evi hazır olana kadar (Deprem gönüllüsü 1).

Adam on beş on altı yıl çalıştı bir dair aldı, o da gitti. Binlerce insanın evi, dükkanı yıkıldı. Birikimler sıfır... Kısa sürede çözülebilecek sorunlar asla değil bunlar. Dokuz ayda TOKİ yapılacak denilmesiyle sorun bitmiyor. Malatya'nın sorunu sadece TOKİ değil ki. İş sahası bitti... Eski canlı hayat bitti... (Esnaf).

Kente özgü bir diğer sorun kayısı üretimi ile ilgilidir. Kayısı işinde çalışan işçilerin deprem öncesinde yakın kentlerden getirildiği, deprem nedeniyle bu illerin ciddi göç vermesi nedeniyle işten anlayan işçi bulmakta sorun yaşanacağı aktarılmıştır.

Kayısı işi ile uğraşanlarda da şöyle bir kaygı ve sıkıntı var, diyorlardı ki biz Adıyaman Antep tarafından çok işçi getiriyorduk, şimdi diyorlar orada da deprem oldu, biz işçiyi nasıl bulacağız. Bir arkadaşım dedi ki ya biz Suriyelileri götürsek Suriyeliler kayısı işine yabancıldır yapamaz. Yani bizim malımızı mahvederler. Onlar da öyle bir düşüncenin içerisinde (Deprem gönüllüsü 1).

Kentle ilgili bir diğer ciddi sorun ise, var olan mevcut yerel yönetime dair olmuştur. Kentin yeniden imarı konusunda mevcut yönetimin pek çok açıdan yetersiz olduğu, bu konuda yeni bir yönetim anlayışına ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Malatya'nın ancak işten anlayan, profesyonel bir ekip çalışması dahilinde eski haline bir nebze de olsa dönebileceği aktarılmıştır.

Bu alana kafa yoran en az 200 kişiyle görüştüm, kesinlikle ama kesinlikle mevcut belediye yönetimi ile bu işin olmayacağını insanlar söylüyor. Bu saatten sonra mimar, mühendis, fizikçi, şehir planlamacısı alanında uzman ve kolektif akılla hareket eden, koordinasyon becerisi güçlü bir yönetimin gelmesini istiyorlar. Çünkü Malatya ancak böyle bir ekiple ayağa kaldırılabilir, kesinlikle. Çünkü Malatya şehri sıfırdan kurulacak. Altyapısı, üst yapısı, sosyal alanları, trafiği... Bunun için kesinlikle akli başında insanlara ihtiyaç var (Deprem gönüllüsü 1).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Malatya kent merkezinde yapılan görüşme, gözlem, inceleme ve tespitlerden aşağıdaki sonuçlar elde edilmiş, öneriler sunulmuştur;

-Depremden hemen ardından kentte büyük bir kaos yaşanmıştır. Kentten çıkabilecek imkânı olanlar kenti terk etmeye başlamış, kalanlar ise ya dışarıda kalmış ya da araba, cami vb yerlere

sıgınmışlardır. Depremi ilk anından itibaren kamu kurumları yeteri kadar seferber olamamış, öncesinde bu tarz bir felakete dönük önlemler alınmamıştır.

-Depremi hemen ardından yakınları enkaz altında kalanlar, kendi çabaları ile yakınlarını kurtarmaya çalışmışlardır. Kentte özellikle ilk iki gün profesyonel arama-kurtarma faaliyetleri yapılmamış, ilgili kamu kurumları oldukça geç kalmışlardır. Enkaz altında kalanların kurtarılmasına yönelik hayati önem taşıyan ilk 48 saatte ilgili kamu kurumlarının neden seferber olmadıklarına dönük etkin soruşturmalar yürütülmelidir. Ayrıca bu tarz büyük felaketlerde ivedi bir şekilde harekete geçmesi gereken kurumlar yeniden yapılandırılmalıdır.

-İlk başta hukuki delillerin toplanmadan enkazların kaldırıldığı, daha sonra ise bunun bir sisteme oturtulduğu tespit edilmiştir. Fakat enkazlardan alınan hukuki delillerin niteliğine dönük soru işaretleri bulunmaktadır. Enkazların toplanmasına dönük hassas bir süreç yürütülmeli, ihlali olan kişiler hakkında etkin soruşturmalar yapılmalıdır. Diğer yandan enkazların kaldırılması noktasında yapılan ihalelerin şeffaf olmadıklarına dair yaygın bir kanaat elde edilmiştir. Bu kapsamda yapılan ihaleler ilgili yasa ve yönetmelikler çerçevesinde şeffaf olarak yapılmalı, bu konudaki yolsuzluk iddiaları hakkında soruşturmalar açılmalıdır.

-Deprem sonrası ilk birkaç gün çadırların dağıtılması ve erişimde bir takım sorunlar olsa da, bunların büyük bir kısmı süreç içerisinde çözülmeye çalışılmıştır. Kentte çadıra erişimde ciddi bir sorunun olmadığı gözlenmiştir. Deprem sonrası kentte kalan kişiler ya kamp tipi yerlerde (çadırkent/konteynerkent) veya kendi evlerinin önünde kurdukları çadırlarda barınmaktadırlar. Artçı depremlerin devam etmesi nedeniyle sağlam kalan konutlara bile kimse kolay kolay girememektedir. Sıcak ayların yakın olması nedeniyle çadırlar uzun süre yaşanabilecek düzeyde değildir. Toplu konutlar yapılana kadar konteyner kentler inşa edilmeli, depremzedelere insani barınma koşulları sağlanmalıdır.

-Depremi hemen sonrasında kente gelen yardımların dağıtılmasında ciddi sorunlar yaşanmıştır. Bazı yerlere gereğinde fazla, bazı yerlere ise yeteri kadar yardım ulaşmamıştır. Yardımların dağıtılmasında en ciddi sorun koordinasyonsuzluk olmuştur. Gerek kamu kurumları gerekse de STK'lar/gönüllüler tarafından dağıtılan yardımlar merkezi bir koordinasyon dahilinde ihtiyaç sahiplerine dağıtılmamıştır. Olası bir felakette bu tarz sorunların bir daha yaşanmaması için, ilgili kamu kurumlarının etkin politikalar üretmeleri, önlem almaları gerekmektedir.

-Depremi ardındaki ilk 1-2 gün temel ihtiyaçlara erişimde bazı sorunlar yaşansa da, bu sorunların genellikle üstesinden gelinmiştir. Fakat daha özel ihtiyaçlara (mama, çocuk bezi, ped vb) erişimde sorunlar yaşanmıştır.

-Kentte banyo-WC ve temiz suya erişimde depremin ilk gününde beri ciddi eksiklikler bulunmaktadır. Sıcaklıkların başlaması ile söz konusu temel ihtiyaçların daha da aciliyet kesbettiği ortadadır. Kent genelinde ulaşılabilir banyo-WC ve temiz suyun bir an önce sağlanması gerekmektedir. İlgili kamu kurumlarının bu konuda derhal inisiyatif almaları zaruriyetini korumaktadır.

-Kentte temel beslenme ürünlerine erişimde bir sorunun olmadığı (depremden sonra ilk birkaç gün olsa da) saptanmıştır. Kamu kurumlarının sıcak yemek dağıtması, kent genelinde bakkal, market ve manavların (daha çok seyyar) bir kısmının açık olması nedeniyle yeme-içme vb ihtiyaçlara erişim nispeten kolaylaşmıştır.

-Deprem hemen sonrasında sağlık hizmetleri ve ilaca erişimde ciddi engellerle karşılaşmış olsa da, bu sorun süreç içerisinde nispeten çözülmüştür. Kentteki bazı sağlık kuruluşları ve eczaneler hizmet vermektedir. Deprem travmasının üstesinden gelinmesi noktasında en önemli hizmetlerden biri olan psiko-sosyal hizmetlerin sunumunda ciddi eksikliklerin olduğu saptanmıştır. Bu alanda çalışan yeterli düzeyde deneyimli personelin olmadığı, sunulan hizmetlerin nitelik ve sürdürülebilirlikten uzak olduğu, bir takım bürokratik engeller ile karşılaşıldığı anlaşılmıştır. Psiko-sosyal desteğin sunulması hususunda ilgili kamu kurumlarının deneyimli profesyonellerden oluşan ekiplerle, daha nitelikli ve şeffaf hizmet sunmaları gerekmektedir.

-Kentte eğitime erişim en büyük sorunlardan biri olarak saptanmıştır. Kent genelinde bütün okullar kapalı olup, öğrenciler eğitim hizmetlerinden yararlanamamaktadır. Özellikle yıl sonunda merkezi sınavlara girecek öğrencilere başka illerden görevlendirme ile eğitim desteği verildiği belirtilmiş olsa da, bunun yeterli olamayacağı düşünülmektedir. Kentte eğitim hizmetinin sağlanması hususunda görevli kurumların ivedi bir şekilde harekete geçmeleri gerekmektedir. Konteyner veya prefabrik yapılar da bile olsa bütün öğrenciler için eğitime erişim sağlanmalıdır.

-Kent genelinde güvenlikle ilgili ciddi bir sorunun olmadığı, yeteri kadar güvenlik personelinin olduğu izlenmiştir. Bir takım yağma ve hırsızlık gibi olaylar olsa da, bu tarz olayların münferit

oldukları izlenmiştir. Meydana gelen yağma ve hırsızlık olaylarının daha çok Suriyelilerin üzerine atıldığı, Suriyelilere dönük bu konuda yaygın bir suçlamanın olduğu görülmüştür.

-Kent genelinde Suriyelilere (kısmen de olsa Romanlara) dönük ciddiye alınacak derecede ayrımcılığın, ötekileştirmenin ve dışlamanın olduğu saptanmıştır. İnsani ve vicdani davranan kişilerde bile Suriyelilere dönük bir ayrımcılığın baş gösterdiği saptanmıştır. Suriyeliler ihtiyaç fazlası yardım alma, yağma-hırsızlık olaylarına karışma, kamp yerlerinde taşkınlık/olay çıkarma gibi durumlarla sıklıkla suçlanmıştır. "Yerel toplumun" büyük bir kısmının kenti terk etmesi ve geride Suriyelilerin çoğunluk olarak kalmaları, "kentin yeni sahipleri" olarak görülmelerine ve daha fazla "göze batmalarına" neden olmuştur. Özellikle Suriyelilerin, kentin sosyolojik yapısını değiştirebileceğine dönük endişelerin yoğunlukta olduğu gözlenmiştir. Suriyelilere dönük ayrımcı, dışlayıcı, ötekileştirici ve yer yer ırkçı söylem ve pratiklerin üstesinden gelinmesi noktasında hem devlete hem de STK'lara ciddi görevler düşmektedir. Özellikle deprem sonrası Suriyelilere dönük daha da artan suçlayıcı ve dışlayıcı söylemlere/pratiklere karşı "bütünleştirici/kabul edici" politikalar yürütülmelidir. Bu konuda kamu-STK işbirliği yapmalıdır.

-Kentte insan hakları ihlali kapsamında herhangi bir olaya (güvenlik güçleri tarafından uygulanan işkence, kötü muamele, dayak vb) denk gelinmemiştir. Kentte adalete erişimin deprem sonrası daha da zorlaştığı aktarılmıştır. Deprem hukuki boyutuna yönelik olarak ise, müteahhit ve sorumlu kamu çalışanlarına yönelik (daha çok belediye başkanları ve çalışanları) suç duyurularının yapıldığı saptanmıştır. Bu kapsamda insanların yaşamını tehlikeye atarak elverişsiz konutlar inşa eden ve bu konutlara imar/ruhsat izni veren tüm sorumlular hakkında etkin soruşturmalar yürütülmeli, bu kişilerin adalet önünde hak ettikleri cezaları almaları sağlanmalıdır.

-Deprem öncesi 650 binin üzerinde kişinin yaşadığı kent merkezinde 50-100 bin kişinin kaldığı, geri kalanların kenti terk ettikleri sıklıkla aktarılmıştır. İş yeri sağlam kalan ve kayısı ile uğraşan (ki bu kişilerin büyük bir kısmı yakın köylerde kalıp, gündüzleri kente gelmektedirler) oldukça küçük bir grup dışında geri dönüşün olmadığı saptanmıştır. Kentte barınma ve istihdam gibi sorunlar hali hazırda ciddi bir şekilde devam edip, söz konusu sorunlar devam ettiği sürece kitlesel bir geri dönüşün sağlanması mümkün görünmemektedir. Bu konuda öncelikle yeni konutlar yapılmalı, kentte ticareti/istihdamı canlandırarak politikalara öncelik verilmelidir.

-Meydana gelen büyük depremler sonucu kentin büyük bir yıkıma uğradığı, kentte *adeta savaş sonrası bir manzaranın hakim olduğu* görülmüştür. Kentin tekrar eski haline kavuşması ve geri

dönüşlerin sağlanması kolay olmayacaktır. Kentin yeniden imarı için alanında uzman, kolektif hareket edebilen, işin ehli konumundaki kişilerin yer aldığı bir yönetim anlayışına ihtiyaç vardır.

-Savaş, deprem gibi büyük afetlerde toplumun en kırılgan grupları yoksullar ve göçmenlerdir. Depremi etkili olduğu illerdeki yoksul ve göçmenler daha da dezavantajlı duruma gelmiş, kırılganlıkları artmıştır. Toplumun bu kesimindeki %10'luk kısmına 3 yıl süreyle *temel gelir desteği* sağlanmalıdır. Aksi halde bu gruplar söz konusu büyük felaketin üstesinde gelemeyeceklerdir.

